

Ophavsret – En guide

Ophavsrettens kerne – Kravet om originalitet:

Som udgangspunkt er alle litterære og kunstneriske værker skabt ved en kreativ proces, beskyttet af ophavsretsloven. Dette forudsætter dog, at det kreative materiale defineres som et værk, dvs. opfylder ophavsretslovens *Originalitetskrav*. Bemærk: kravet om originalitet stiller ingen krav til kvaliteten af det kreative produkt.

Loven er til for at sikre, at skaberen af et værk:

- 1) Altid krediteres i forbindelse med gengivelsen af dette (i overensstemmelse med de *ideelle rettigheder*)
- 2) Gives mulighed for evt. økonomisk kompensation (i overensstemmelse med de *økonomiske rettigheder*)

Læs mere om de to formål under pkt. *Ophavsretslovens to ben*.

Det er uhyre vigtigt at angive kilde på det gengivne materiale, da man derved arbejder sig uden om krænkelsen af de ideelle rettigheder. Desuden peger man ved at angive kilde på materialet indirekte på, at man ikke handler i ond tro - hvilket er et væsentligt element i domsafsigelsen og fastsættelsen af bødestørrelsen ved overtrædelser af ophavsretsloven.

Ophavsretsloven omfatter eksempelvis: Fagbøger og opslagsværker (også i online udgaver, bl.a. Den store Danske, Wikipedia m.m.) artikler, digte, sangtekster, fotografier, illustrationer, film, radioudsendelser og lydmontager, osv.

Er værket ikke originalt, omfattes det ikke af ophavsretsloven, og må benyttes frit af alle uden tilladelse fra ophavsmanden. Det gælder i vidt omfang, men ikke altid, for diagrammer, kalendere, statistikker, prognoser m.m. Der bør dog som udgangspunkt altid angives en kilde på materialet.

Det væsentligt at forstå, at ophavsretsloven intet har med etik at gøre. Hvad der er lovligt, er derfor ikke nødvendigvis etisk korrekt – og omvendt. Den er desuden plastisk og dermed dynamisk foranderlig, idet den udfærdiges på baggrund af tilkommende domsafsigelser. Indholdet ændrer sig derfor løbende.

Bemærk at meget ophavsretsligt beskyttet materiale er tilgængeligt på nettet. En meget stor del af det som findes på f.eks. på youtube, ved en almindelig google-billedsøgning og på de sociale medier, er eksempler på ulovlig spredning. Dvs. materialet er tilgængelig uden skaberen accept og økonomisk compensation. Pressen har særlig tilladelse til at gengive ophavsretsligt beskyttet materiale i forbindelse med deres nyhedsstrøm. Det betyder at en hel del kunstværker, både kunstneriske, længere tekstuddrag osv., findes gengivet i deres regi. Det betyder desværre ikke, at vi andre kan tillade os yderligere at sprede værkerne. Det er derfor nødvendigt at være opmærksom på kilden. Er materialet tidligere gengivet i nyhedsmedierne er det derfor desværre ikke en blåstempling af, at andre må gøre det samme.

Fælles ophavsret: Mange værker har flere ophavsmænd. Det er ofte svært at gennemskue hvem der har retten til hvad, og i hvilket omfang. Det er derfor som udgangspunkt nødvendigt at indhente tilladelse fra alle involverede parter. Hvem der har ophavsretten til et givent værk, afhænger af hvilket kontraktform der er indgået, se mere under Kontraktformer. Bemærk at mundtlige aftaler og tilladelser i princippet er lige så bindende som skriftlige, blot sværere at bevise.

Som eksempler på fælles ophavsret kan nævnes, at

- Vil man gengive et filmklip, skal der som udgangspunkt indhentes tilladelse fra alle genkendelige personer på filmen, samt manuskriptforfatter(e), instruktør(er) og producenter, eller disses arvinger
- Vil man gengive en sang, skal der som udgangspunkt indhentes tilladelse fra musikerne/bandet, evt. via manager, samt producer og evt. kunstner som har fortolket nummeret, eller disses arvinger
- Vil man gengive en tv-optagelse af et teaterstykke, skal der som udgangspunkt indhentes tilladelse fra den pågældende tv-kanal, teater, manuskriptforfatter, skuespillere, m.fl. , eller disses arvinger

Ønsker du at vide mere om fælles ophavsret, undersøg da Tve- og fællesværker.

Kontraktformer: Får tilladelse til at gengive et materiale, hedder det sig formelt at man indgår en kontrakt. Begrebet dækker derfor over meget mere end kontrakter i almindelig forstand. Andre former er f.eks. mundtlige aftaler og tilsagn over email.

Kontrakter kan være *fuldstændige* (altomfattende) eller *partielle* (kun gældende for den aftalte anvendelse), *eksklusive*, også kaldet eneret (kun du må anvende materialet), eller *simple*, også kaldet brugsret (andre må også anvende materialet). Bemærk at der ved

bogudgivelse som udgangspunkt "kun" gives der som regel tilladelse til partiel brug, hvilket i praksis betyder, at billedet må trykkes i det pågældende værk, og intet andet. Eksklusive aftaler genkendes bl.a. fra interviews, hvor interviewede giver interviewer eneret til materialet.

Citater: Det er dog muligt at gengive mindre uddrag af ophavsretligt beskyttede værker uden hverken at indhente tilladelse eller betale for det. Dette gøres vha. citatretten. Citatretten giver trediemand ret til, at frit at gengive og distribuere en mindre del af et værk, og er dermed en indskrænkning af ophavsmandens rettigheder. Mindre del skal her forstås både i forhold til det oprindelige værk, og den nye sammenhæng. Det er heraf ikke tilladt at gengive 2 ud af tre verselinier af et digt uanset hvor lang den nye kontekst er. Ej heller at gengive 2 sider af en novelle på i alt 25, hvis den nye sammenhæng uddraget gengives i, blot er en tre sider lang.

Det er ifølge ophavsretsloven et krav, at citater altid gengives i en ny sammenhæng. Lånte værker må med andre ord, aldrig stå alene.

Bemærk: Man kan juridisk set ikke citere fra levende billeder, lyd og kunstværker, dvs. Stillbilleder fra musikvideoer og film, lydklip fra musik, er ikke tilladt - om end det er ulogisk. Ej heller kan man citere billeder ved f.eks. at gengive et udsnit af malerier og/eller kunstfotografier. Desuden anses tegneserier for at være *gesamwerker*, dvs. tekst og billede kan ikke skilles ad. De kan dermed ej heller citeres.

Gratis billedmateriale:

Heldigvis kan man flere steder være heldig at finde eller få tilladelse til at gengive ophavsretsligt beskyttet materiale uden økonomisk kompensation. Mange små museer og tidsskrifter, nystartede virksomheder og frivillige initiativer, giver oftest lov til at man kan gengive deres materiale ganske gratis.

- **Malerier:** SMK: Statens Museum for Kunst, SMK, har en database med billeder fra deres samling. De er tilgængelige online fra SMKs hjemmeside og ganske gratis. Se: <http://www.smk.dk/udforsk-kunsten/vaerker-til-fri-download/>
- **Links:** Det er tilladt at linke til materiale, evt. via QR-koder, der findes lovligt tilgængeligt på nettet. Det er derfor ikke altid nødvendigt at gengive det ønskede materiale direkte. Men det er ulovligt at linke til ikke-lovligt tilgængeliggjort

materiale på nettet. Gør du det, er der tale om spredning. Du må derimod gerne bruge både mundtligt og skriftligt vage formuleringer som: ”Prøv om du kan finde klippet på nettet”, da du her ikke henviser direkte til det ulovligt tilgængelige materiale.

- **Film og TV-klip:** Findes klippet på SkoDa, DR.dk/Skole, DR Gymnasium eller via CFU, kan du bruge løs uden betænkeligheder. Via disse portaler er materialet enten gratis tilgængeligt, eller tilgængeligt via en forudbetalt abonnementsordning.
- **Reklamer:** Både trykte reklamer og reklamefilm kan man som regel få lov at gengive gratis. Typisk mod tydelig kildehenvisning, hvis ikke dette allerede fremgår klart af reklamen selv. Dog er det nødvendigt at spørge om lov, da rettighederne i princippet skal klareres med både skuespillere, musikere, producenter og alle andre tænkelige medvirkende. Bemærk at det kan være omstændigt at skaffe tilladelse til at gengive en reklame, især hvis der optræder kendte mennesker i den.
- **Logoer og firmanavne:** Der gælder i princippet samme regler for gengivelser af ikoner, genkendelige firmalogoer og –navne, som for alt andet billedmateriale. De betyder at du også her, hvis du ønsker at gengive materialet, skal indhente tilladelse fra firmaet. Det er som regel gratis, evt. mod angivelse af creditline
- **Afdød kunstner:** Er det mere end 70 år siden forfatteren er gået bort, er værket frigivet og dermed gratis at gengive mod kreditering (i henhold til de ideelle rettigheder). Er det mindre end 70 år siden, har arvinger ret til økonomisk kompensation. Bemærk at der gælder andre regler for fotografier, musik og film.

Overtrædelse af lovgivningen - Hvori består forbrydelsen:

Man må ifølge ophavsretsloven ikke fremstille, sprede eller fremvise/fremføre eksemplarer af værker. Kun ophavsmanden har retten hertil. Ved eksemplar fremstilling forstås *varig gengivelse*, dvs. kopiering, affotografering, digital gengivelse, indspilning, osv., og *midlertidig gengivelse*, dvs. fremvisning af værker på slides, afspilning af musik, film osv. Alt dette både i fuld og forkortet længe. Ej heller er det tilladt at ændre et eksisterende værk, f.eks. ved at gengive et kunstværk som del af en collage, indtale en tekst, eller omskrive en dialog (manuskript) til alm. prosa eller omvendt (remediering). Ved fremvisning/fremførelse forstås afspilning eller opførelse (f.eks. dramatisering) af andres værker i det offentlige rum.

Spredning og eksemplarfremstilling: I praksis betyder det, at det man i forhold til ophavsretsloven ofte forbryder sig imod ved at gengive tekst og billede i slides og andet kursus/foredragsmateriale, er ophavsretsloven §2, stk. 1: *Eksemplarfremstillingsretten* samt *Spredningsretten* (se mere under pkt. *Det siger loven – Paragraf 2* nedenfor). Spredning af værker i offentlige rum omfatter også lukkede fora online, f.eks. googlesites, dropboks m.m. Reglerne her er, som nævnt tidligere, komplicerede. Men værst af alt, er de sociale medier. Det skyldes at man via sin profil på disse, per definition giver platformen tilladelse til for al fremtid, at sprede og videregive det uploadede indhold. Del som udgangspunkt derfor aldrig noget på sociale medier, så som facebook, twitter, instagram, som du ikke selv har rettighederne til.

Er du selv ophavsmand til et materiale, har du som udgangspunkt tilladelse til at gengive og dele dit materiale på alle online fora og sociale platforme samt i div. medier og formater i forbindelse med foredrag, Men; er der tale om et publiceret værk, skal du huske at indhente tilladelse fra forlaget, som ved at udgive dit værk, har erhvervet sig visse rettigheder. Bemærk at du, selvom du er forfatter til et værk, ikke har ret til at sprede de fotografier, billeder, tekstuddrag m.m. der figurerer som f.eks. analyseeksempler i det materiale du selv har forfattet før du specifikt har købt/fået retten hertil.

Fremvisnings og/eller fremførelse: Det er ifølge ophavsretsloven ikke tilladt at fremføre/fremvise værker offentligt. Ved dette forstås at én giver flere adgang til et ophavsretsligt beskyttet materiale, i længere eller kortere tid. Dette gælder bl.a. fremvisning af kunstværker og tekstuddrag i kursusslides både før, efter og under et foredrag, afspilning af musik, radioudsendelser m.m., alle former for levende billeder, fremførelse f.eks. dramatisering af tekster, film, musik m.m. i fuld eller forkortet længde.

Bemærk at i praksis betyder det, at det man i forhold til ophavsretsloven ofte forbryder sig imod ved at gengive tekst og billede i slides og andet kursus/foredragsmateriale, udover paragraf 2 stk. 1, er *Visningsretten* og *Fremførelsesretten*. Se også her mere under pkt. *Det siger loven – Paragraf 2*.

Ophavsretslovens to ben:

Loven om ophavsret har til formål at sikre ophavsmanden følgende to typer rettigheder:

- a) Økonomiske rettigheder. Ophavsretsloven §2.

Den ene del af ophavsretten er økonomisk, hvor ophavsretsindehaveren kompenseres for andres anvendelse af værket, herunder spredning, dvs. offentlig fremvisning og fremførelse herunder afspilning eller tryk. Sidstnævnte omfatter

også digital gengivelse i f.eks. artikler powerpoints og lignende. Der findes takster for gengivelse af ophavsretsligt beskyttet materiale, som reguleres hvert år. Taksterne for illustrationer er fastsat af Copy-Dan og Forlæggerforeningen, mens taksterne for tekstgengivelse (både i alm. tryk og i digitalt format) udarbejdes af Gyldendal og Forlæggerforeningen. Alt ophavsretsligt beskyttet materiale, skal som udgangspunkt frikøbes før brug, da skaberen har krav på økonomisk kompensation.

b) Ideelle rettigheder. Ophavsretsloven §3

Det andet er et høflighedsprincip, kaldet ideelle eller moralske rettigheder. Denne del af arbejdet med copyright beskæftiger sig med god skik, og vægtes utrolig højt i vurderingen af, om der er sket en overtrædelse af ophavsretsloven. De ideelle rettigheder betyder, at den oprindelige skaber *altid* skal krediteres ved brug af værket, at man som gengiver af værket altid skal indhente godkendelse fra skaberen før dennes værk spredes. De ideelle rettigheder kan aldrig overgå til andre. Det sidste betyder med andre ord, at uanset hvor mange gange materialet bliver solgt, f.eks. en tekst der sælges til både ind og udland, og desuden trykkes i flere forskellige udgaver og sammenhænge, vil retten til at blive anerkendt som værkets kunster, altid tilhøre den oprindelige skaber – også selvom denne eller dennes arvinger ikke længere skal kompenseres økonomisk. Du skal som udgangspunkt altid indhente tilladelse til gengivelse af et værk.

Ophavsretsloven

Det siger loven – Paragraf 2:

§2. Ophavsretten medfører, med de i denne lov angivne indskrænkninger, eneret til at råde over værket ved at fremstille eksemplarer af det og ved at gøre det tilgængeligt for almenheden i oprindelig eller ændret skikkelse, i oversættelse, omarbejdelse i anden litteratur- eller kunstart eller i anden teknik.

Stk. 2. Som eksemplar fremstilling anses enhver direkte eller indirekte, midlertidig eller permanent og hel eller delvis eksemplar fremstilling på en hvilken som helst måde og i en hvilken som helst form. Som fremstilling af eksemplarer anses også det forhold, at værker overføres på indretninger, som kan gengive det.

(Man skelner mellem værker som kan opleves umiddelbart, (bøger, noder, plakater) og værker som afhænger af teknisk udstyr (lyd, levende billeder m.m.). Ved "indretning" forstås derfor de fysiske eksemplarer af værket (CD, DVD, lydfil, LP), som rummer værket i en form, der muliggør spredning/fremvisning af det.)

Stk. 3. Værket gøres tilgængeligt for almenheden, når: 1) Eksemplarer af værket udbydes til salg, udlejning eller udlån eller på anden måde spredes til almenheden 2) Eksemplarer af værket vises offentligt 3) Værket fremføres offentligt.

Stk. 4. Som offentlig fremførelse efter stk.3 nr. 3, anses også 1) Trådbunden eller trådløs overføring af værket til almenheden, herunder udsendelse i radio eller fjernsyn og tilrådighedsstillelse af værker på en sådan måde, at almenheden får adgang til dem på et individuelt valgt sted og tidspunkt, og 2) Fremførelse i en erhvervsvirksomhed, der finder sted for en større kreds, som ellers måtte anses som ikke-offentlig.

Paragraf 2 sikrer ophavsretsmanden følgende rettigheder:

- At fremstille eksemplarer af værket. Også kaldet *Eksemplar fremstillingsretten*
- At sprede eksemplarer til offentligheden. Også kaldet *Spredningsretten*
- At vise eksemplarer af værket offentligt. Også kaldet *Visningsretten*
- At fremføre værket offentligt. Også kaldet *Fremførelsesretten*.

Det er det Ophavsrettens paragraf 2, stk. 1 *Eksemplar fremstillingsretten* samt *Spredningsretten* man forbryder sig imod, når man deler kunstnerisk eller litterært materiale via mails, lukkede googlesites, eller andre online fora, da dette juridisk set

defineres som offentlig fremførelse. Derimod er det *Visningsretten* man forbyrder sig imod, hvis man som foredragsholder gengiver ophavsretsligt beskyttet materiale i sine PowerPoints eller på en overheadprojektor. Det skyldes at formuleringen *eller anden teknik* (§2, stk. 1) dækker over, at fotografier eller tegninger der forestiller et beskyttet værk, juridisk set, er eksemplarer af værket.

Det siger loven – Paragraf 3:

§3. Ophavsmanden har krav på at blive navngivet i overensstemmelse med, hvad god skik kræver, såvel på eksemplarer af værket som når dette gøres tilgængeligt for almenheden.

Stk. 2. Værket må ikke ændres eller gøres tilgængeligt for almenheden på en måde eller i en sammenhæng, der er krænkende for ophavsretsmandens litterære eller kunstneriske anseelse eller egenart.

Stk. 3. Sin ret efter denne paragraf kan ophavsretsmanden ikke frafalde, medmindre det gælder en efter art og omfang afgrænset brug af værket

Paragraf 3 sikrer ophavsretsmanden følgende rettigheder:

For det første har ophavsretsmanden krav på at få sit navn nævnt, når nogen fremstiller eksemplarer af værket eller gør det tilgængeligt for almenheden, dvs. spreder, viser eller fremfører det offentligt. Dette kaldes også **Paternitetsretten**. For det andet giver det ophavsretsmanden mulighed for at forbyde, at man ændrer i værket på en måde, der krænker dennes litterære eller kunstneriske egenart, eller at man spreder, viser eller fremfører det offentligt på en måde som gør det. Dette kaldes også **Respektretten**.

Hjælp

Detaljeret info:

Har du brug for mere information, uddybende forklaringer eller lignende, er der hjælp at hente i UBVA's Ophavsret for begyndere – en guide til ikke-jurister. Håndbogen er gratis tilgængelig via UBVA's hjemmeside, og er ganske let og underholdende fortalt.

http://ubva.dk/files/pdf/Ophavsret_for_begyndere_3._udgave_2014.pdf

Tak

Tak fordi du er opmærksom på problematikken omkring ophavsret.
God fornøjelse med arbejdet.

Venlig hilsen,

Dansklærerforeningens Hus